

Motion till riksdagen

1989/90:Ju633

av Jerry Martinger m.fl. (m)

Snatteri

Inledning

Butiksstölder och annan brottslighet med anknytning till handeln är ett stort och besvärande samhällsproblem. Många enskilda företag drabbas hårt både ekonomiskt och från trivsel- och säkerhetssynpunkt. Särskilt allvarligt är det att butiksrån och överfall vid värdetransporter blivit allt vanligare under senare år.

I denna motion behandlas problemet med snatterier, eftersom denna typ av brott ofta är en inkörsport till grövre brottslighet.

Snatterier begås av personer i alla åldrar. Alla socialgrupper finns representerade bland gärningsmännen.

Snatterierna uppgår till enorma belopp

Omsättningen i detaljhandeln var år 1988 232,9 miljarder kronor. Det totala svinnnet uppskattas av handelns företrädare till 3 % därav. Minst 1 %, det vill säga cirka 2,3 miljarder kronor, anses vara hänförligt till snatteri.

Svinnnet på exempelvis landets samtliga Åhléns-varuhus var under tiden 1 januari 1988 – 28 februari 1989 inte mindre än 299 milj. kr. Omräknat till en tolv månadersperiod är detta drygt 256 milj. kr. Detta kan jämföras med det långsiktiga resultatmål på 200 milj. kr. efter finansnetto som företaget ställt upp.

Under åren 1965–1986 har antalet polisanmälda butikstillgrepp mer än sexdubblats. Särskilt kraftig har ökningen varit under 1980-talet. År 1988 anmäldes 59 151 snatterier i butiker och varuhus.

Butikstillgreppen är starkt koncentrerade till storstadsregionerna Stockholm, Göteborg och Malmö. Enbart stockholmsregionen svarar för ca 30 procent av samtliga anmälda stölder och snatterier. Förklaringen ligger i att det är i storstäderna och förorterna till storstäderna som den stora ansamlingen av varuhus och stormarknader finns. En bidragande orsak kan också vara att det finns en förhållandevis hög andel människor med missbruksproblem i dessa områden. Många narkotikamissbrukare stjälar i butiker för att kunna finansiera sitt missbruk.

Det är ytterst konsumenterna som förlorar på snatterierna. Företagen

tvingas nämligen kompensera sig för förlusterna genom prishöjningar. Därigenom ökar också den svenska inflationen ytterligare. Svinnet är dessutom ett hot mot butiksservice och sysselsättning.

Mot. 1989/90
Ju633

Många snattare undgår straff

Påföljden för snatteri är enligt 8 kapitlet 2 § brottsbalken böter eller fängelse i högst sex månader. Det är oftast värdet av den tillgripna egendomen som avgör om brottet skall bedömas som snatteri eller stöld. Enligt anvisningar som utfärdats av riksåklagaren går värdegränsen mellan dessa brott för närvarande vid 600 kr. Majoriteten av de personer som döms för snatteri åläggs böter.

Det är emellertid inte säkert att en snattare som upptäcks och polisanmäls får något straff. En polisman har nämligen enligt 5 kap. 5 § 2 stycket polisförordningen (1984:730) rätt att lämna s.k. rapporteftergift eller låta bli att lämna rapport vidare till åklagare och i stället nöja sig med ett påpekande eller en erinran till den felande "om det är uppenbart att i händelse av lagföring annan påföljd än böter inte skulle komma att ådömas och brottet med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är obetydligt". I praktiken förekommer ofta att rapporteftergift sker om det tillgripna föremålet är värt mindre än 50 kr.

Rapporteftergift föranleder inte någon registrering av brottet. Detta innebär att en person i allmänhet kan begå nya snatterier utan att riskera straff så länge han inte tillgriper varor för mer än 50 kr.

Det är inte heller säkert att något straff följer även om polisrapport upprättas och överlämnas till åklagare. Åklagaren har nämligen enligt 20 kap. 7 § rättegångsbalken rätt att meddela s.k. åtalsunderlåtelse. Detta kan ske under förutsättning att något väsentligt allmänt eller enskilt intresse ej åsidosätts och "det kan antas att brottet inte skulle föranleda annan påföljd än böter". Det kan också ske exempelvis "om det kan antas att påföljden skulle bli villkorlig dom och det finns särskilda skäl för åtalsunderlåtelse" eller "om den misstänkte begått annat brott och det utöver påföljden för detta brott inte krävs påföljd med anledning av det föreliggande brottet".

Under år 1988 meddelades sammanlagt 19 300 åtalsunderlåtelser. Hälften av dessa avsåg stöldbrott. Snatterierna dominerade.

I enlighet med riksåklagarens anvisningar tillämpar åklagarna i allmänhet den regeln, att åtalsunderlåtelse ges för butikssnatterier av "engångsnatur" under 50 kr.

Genom reglerna om rapporteftergift och åtalsunderlåtelse finns således stora möjligheter för människor att utan särskild reaktion från samhällets sida etablera ett brottsligt beteende.

Inte sällan förekommer det att snattare planerar sin "shoppingtur" till belopp som ligger strax under de penninggränser som tillämpas av polis och åklagare.

Med anledning härav föreligger starka skäl för en ändring av dessa penninggränser. Den 50-kronorsgräns som tillämpas vid rapporteftergift och åtalsunderlåtelse bör avskaffas. 600-kronorsgränsen, vilken i en del rättsfall på senare tid glidit upp mot 700–800 kr., bör sänkas.

De mest brottsaktiva premieras

Bestämmelserna om rapporttefergift och åtalsunderlåtelse måste överhuvudtaget göras mer restriktiva. Utgångspunkten bör vara att på brott skall följa straff. Möjligheterna att undgå straff har utvidgats alltför mycket. Den utformning lagen har idag innebär att de mest brottsaktiva premieras. Såsom anförts ovan kan exempelvis åtalsunderlåtelse ges för brott som begås innan en person dömts eller avtjänat straff för ett tidigare brott om "det utöver påföljden för detta brott inte krävs påföljd med anledning av det föreliggande brottet". Detta innebär t.ex. att en person som väntar på rättegång för en eller flera grova stölder i allmänhet kan begå flera butiksnatterier under väntetiden utan att dessa föranleder någon extra påföljd. En stor mängd brott i vårt land resulterar därför inte i någon särskild påföljd för de skyldiga.

Samhällets reaktion viktig

Det är utomordentligt viktigt att den som bryter mot lagen blir föremål för en reaktion från samhällets sida. Om reaktionen uteblir förlorar lagarna sin trovärdighet och respekten för rättsväsendet urholkas.

Reaktionen är särskilt viktig när det gäller unga människor. För det första svarar dessa för en stor del av brottsligheten. För det andra har ungdomar i allmänhet outvecklade rättsbegrepp, varför det är nödvändigt att samhället ger klara normer och konsekventa handlingsmönster. De unga måste snabbt få en reaktion från samhällets sida när de begått ett brott, även om det är fråga om en mindre förseelse. Ungdomarna är många gånger medvetna om att de gjort fel och väntar på en reaktion. Uteblir denna eller visar samhället en överdrivet förstående attityd till den unges beteende, fortsätter denne att begå brott och riskerar att så småningom hamna i ännu allvarligare kriminalitet.

Ordningsföreläggande bör införas vid snatteri

Av praktiska skäl bör föreläggande av ordningsbot kunna utfärdas vid snatteri, trots att sådant föreläggande i princip endast bör förekomma vid rena ordningsförseelser. Fördelen med ordningsföreläggande är nämligen att sådant kan utfärdas och godkännas i omedelbar anslutning till det begångna brottet – direkt på brottsplatsen. Det bör användas vid okomplicerade, erkända snatteri brott som lämpar sig för förenklad hantering. Om snatteribrottet skiljer sig från "normalfallet", exempelvis genom att en särskilt raffinerad metod använts eller genom att värdet på det stulna godset överskrider ett visst belopp, bör ärendet på sedvanligt sätt handläggas av åklagare.

Ett system med ordningsföreläggande vid snatteri skulle uppfylla kravet på snabb reaktion från samhällets sida och öka respekten för rättssystemet.

Hemställan

Mot. 1989/90

Ju633

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär förslag om att föreläggande av ordningsbot skall få utfärdas för snatteri i enlighet med vad i motionen anförts,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om rapporteftergift,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om åtalsunderlåtelse,
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om beloppsgränsen mellan snatteri och stöld.

Stockholm den 25 januari 1990

Jerry Murtinger (m)

Lars Tobisson (m)

Görel Bohlin (m)

Jan Sandberg (m)

Knut Billing (m)

Birgitta Rydle (m)

Gunnar Hökmark (m)

Alf Wennerfors (m)

Allan Ekström (m)

Inger Koch (m)